

ПЛАМЕНОВИ БЕНГАЛСКЕ ВАТРЕ

Дела Станислава Винавера: *Рани радови 1908–1918; Панїолоџије / Алај-беџова слама; Одбрана пїснициїва; Чардак ни на небу ни на земљи; Заноси и їркоси Лазе Косїића; Видело светиа; Душа, звер, свесїї; Језик нацї насущни. Грамаїиика и надїдрамаїиика; Беоїрадско оїгледало*, приредио Гојко Тешић, Службени гласник – Завод за уцбенике, Београд 2012

Пишући „О трима антологијама Гојка Тешића” (*Књижевна историја*, год. 40, бр. 134/135, 2008), Миливој Ненин наводи да „Гојко Тешић исписује читавог живота једну једину књигу. И кад изгледа да пише нешто друго, Гојко Тешић исписује књигу о српској авангарди, а главни јунак те књиге сигурно је Станислав Винавер.” Да поменемо да се ради о *Оїкровењу срїске аванїарде* (Институт за књижевност и уметност, Чигоја, Београд 2005), *Одбрани пїсничкої модернизма* (Центар за културу, Пожаревац 2006) и антологији под називом *Циїиаїї Винавер* (Културни центар Београда, Београд 2007). Због чега је ово важно? У уводним белешкама приреїивача књиге *Циїиаїї Винавер* (могуће пролегомене за *Дела Сїїанислава Винавера*) сазнајемо за постојање тзв. „фајла/фолдера ВИНМИР” у који је Гојко Тешић убацивао све што је чинило Винаверов Свет (од речи „мир”, која значи „свет” на руском). Сазнајемо о жељи, нади, ватреном прегнућу да се објаве Винаверова сабрана дела и оснује „Задужбина Винавер”.

Могућност да ширим погледом сагледамо пространства и врлети Винаверовог Света добили смо 2012. године, изласком првог кола *Дела Сїїанислава Винавера*, у невероватних 9 (и словима – девет) књига, а предвиђено је и девет књига (рачунајући и *Заносе и їркосе Сїїанислава Винавера. Криїиичари о делу Сїїанислава Винавера*) у другом колу. Како да читаоцима онда не заигра срце, и како да не заиграју (као Давид пред ћивотом), па чак и коло, пред најлепшим спомеником који је „језички маг и чудотворац” могао добити. Четрдесетогодишњи сан Гојка Тешића реализовао се испуњавањем приреїивачког „тестаментарног задатка”. Пред нама стоји (за сада „само” девет!) величанствених књига у тврдом повезу (баш као да су рајене „у укусном издању књижаре Цвијановића”) и то овим редом: 1) *Рани радови 1908–1918* (Мјећа;

*Приче које су изгубиле равнотежу; Мисли; рани есеји, критике и пародије), 2) Панијолоџије (Панијолоџија новије српске јеленџирике (1920); Нова панијолоџија јеленџирике (1922); Најновија панијолоџија српске и југословенске јеленџирике (1938), / Алајбеџова слама, 3) Чардак ни на небу ни на земљи (Есеји и кријике о српској књижевности 1), 4) Одбрана јесницијва (Есеји и кријике о српској књижевности 2), 5) Заноси и јркоси Лазе Косића, 6) Видело светиа (Књиџа о Француској), 7) Душа, звер, свест (Есеји о европској и светијској књижевности), 8) Језик наци насущни. Грамајика и надџрамајика, 9) Беоџрадско оџледало, као девет пламенова, винаверовским језиком говорећи „бенгалских ватри”, које нити један „ватрогасац” не може више угасити; и то не само они из епиграмских стихова Трајка Ћирића, које читамо у *Раним радовима 1908–1918*: „Што се Трајку глава ’пуши’ / неко хоће да га сатре! / Загнетка врло проста: / Мржња воде наспрам ватре.” Станислав (Сташа) Винавер (1891–1955) alias Трајко Ћирић – пародичар, W, С, Ц, С-V, Вер, SW, Swann – писац текстова и политичких коментара у листу *Рејублика*, вазда је био Скерлићевим речима срочено – „глава која се пуши”, тј. кроз цео живот мета разних књижевних ватрогасаца и ватрогашчића. Отуда се за Винаверова живота није штампала *Алајбеџова слама* (Београд 1969), отуда *Заноси и јркоси Лазе Косића* тек осам година после пишчеве смрти, додуше у библиофилском издању Форума из Новог Сада, отуда и необичан пресек београдског живота (позориште, филм, музика, радио, утакмице, сахране, помени и сл.) сагледан кроз рубрику „Београдско огледало” у *Рејублици*, а приређен први пут у виду књиге *Београдско оџледало* (прир. Гојко Тешић, Слово љубве, Београд 1977), двадесетак година након пишчеве смрти.*

Поред необичног приређивачког концепта на коме се ваља задржати, треба поменути да је свака књига опскрбљена и занимљивим фотографијама, аутографима, а затим и додатним објашњењима, текстолошком белешком, напоменом, избором из критичких текстова о датом делу, те литературом о одређеном делу и регистром имена. Што се уобичајене праксе приређивања тиче, Гојко Тешић нам објашњава у напомени *Раних радова*, да је изневерио принцип „жанровске класификације, односно систематизације по родовима и врстама”. Због чега? „Проблем су биле ’Мјећа’ и ’Смрт тишине и друге песме’, јер је Винавер највећи број песама из ових књига прерадио и објавио у збирци ’Варош злих волшебника’ (1920) ... у књижевноисторијском смислу значај првих песничких збирки је неспоран – и та чињеница је, заправо, наметнула идеју приређивања посебне књиге која би била сачињена од раних радова – а они су темељ модерног поетског пројекта Станислава Винавера. Посматрани као целина, ’Рани радови’ у Винаверовом случају указују на један изузетно занимљив стваралачки феномен: као да је реч о веома јаком извору из којег у различитим правцима отичу жанровски

рукавци творећи на тај начин неку врсту жанровски разуђене делте.” Истина, у *Раним радовима* читамо и песме и приче и мисли, пародије, есеје, критичке текстове, преводе, политичке теме, све оно што ће у каснијем стваралаштву из „жижака”, прерасти у пламенове „бенгалске ватре”. Песме из *Раних радова*, наћи ће се, стога и у сабраним песмама унутар књиге *Евројска ноћ*, у другом колу; ране пародије поново читамо у *Панїолоџијама*, а тако је и, примера ради, есеј „Пијана галија” штампан и у *Виделу светиа (Књизи о Француској)* јер се односи на француског песника Рембоа, али и у *Београдском огледалу*.

Почев од „наших везова” које баштине трећа и четврта књига (да поменемо само Његоша, Скерлића и Бојића, Ујевића, Растка Петровића, Настасијевића, Бору Станковића, Нушића), преко „заносног и пркосног” „плетива” о Лази Костићу, тканица Станислава Винавера прошарана је и француским везовима (Бергсон, Рабле, Вијон, Нервал, Рембо, Пруст, Лефевр, Ролан, Ландовска, Стендал, Анатол Франс, Дима, Клодел, мадам Колет, Жорес, Жид, Сартр), али и немачким (Хелдерлин, Гете, Фихте, Новалис, Ниче, Рилке, Хауптман, Томас Ман), енглеским и америчким (Кристофер Марло, Стерн, Шекспир, Бајрон, По, Цек Лондон, Хемингвеј, Дикенс, Луис Керол, Елиот, Џојс), те руским нитима (Достојевски, Гогољ, Пиљњак, Блок, Крилов). Радознали „комешаји” Станислава Винавера водили су га даљим књижевним „укрштајима”: Плутарх, Виргилије, Данте, Спиноза, Андерсен, Тагоре, Алејхем, Сјенкјевич, Хашек, Чапек. Говорећи језиком Винаверове пародије о „Сфингсовој тајни”, да се нашалимо: „Погоди тајне дубоке смис’о / О чем још књигу он није пис’о ... Велике тајне о ти си чувар / Књизи је име: ’Практичан кувар’.” Али, „Едипе мудри спасо си главу / Заиста *засад* ти си у праву.”

Засад, будући да „генији су мрсни” (Рабле, Дикенс, Хашек, Шекспир), како пева Винавер у „Београдском огледалу”, а Влада Булатовић Виб коментарише: „миришу као да су сада изашли из Сташине језичке кухиње, у којој се није штедело на масти, соли и зачинима”. Како не би мирисали, кад је Станислав Винавер успевао да продре у највеће „кулинарске тајне” писаца и преводећи их? Разуме се, сви његови преводи нису се могли наћи у *Делима Станислава Винавера*. Да поменемо само *Гарџанїуу и Панїаџруела, Јаде младоџ Верїџера, Приче из 1001 ноћи* (превео их је, иначе, у целости за „Просвету”, а они их нису узели; Матица је издала избор у две књиге), *Доживљаје Тома Сојера, Алису у земљи чуда...* Но, уз есеј „Пијана галија” стоји и превод истоимене Рембоове песме, као и уз истоимену песму Валеријевог есеја „Гробље крај мора”. Уз предговор из 1920. „Александар Блок: ’Дванаесторица’ (Светиславу Стефановићу – Преводацац)” и „Коментар к поеми ’Дванаесторица’”, стоје два превода ове поеме. Посебно је занимљиво у том контексту указати и на Винаверову критичку опаску у чланку „’Савременик’ бр. 8 и

9” (*Чардак ни на небу ни на земљи*): „како то да се руске ствари преводе – са немачког! (Блока преводе – са немачког)”.

Шта још рећи, како дочарати дела Станислава Винавера? Како се изразити? „Винаверова минђуша” Радета Константиновића која стоји у прочељу *Дела*, као путоказ за читање, свакако, неизоставно се ваља поменути. Посебно су, уз то, значајни и одломци из других студија, који стоје на клапнама књига: Јована Христића, Игора Мандића, Павла Зорића, Новице Петковића, Славка Гордића, Зденка Шкреба, Владе Булатовића Виба, Гојка Тешића, Предрага Палавестре. Није ли поглед на само прво коло *Дела Станислава Винавера* слика необичног колоплета Истока и Запада: „ритма источњачког”, „пустог турског” са „нибелуншким аждајама” укрштеним у „језику нашем насушном”, створеног оним чувеним трима Винаверовим „М” – музика, математика, магија? Најпосле, како да не волимо Дело оног ко је имао толико љубави за књижевност, који је стварао и преводио с духом и духовито, неког ко је „ведар и бујан”, како каже Славко Гордић, ко је „зрачан”? Није ли онда „бенгалска ватра”, као целина саздана од *Дела Станислава Винавера*, још једно „откровење српске авангарде”?

Јелена МАРИЋЕВИЋ